

Implicarea autorităților naționale, locale și a ONG-urilor în problematica comunităților rome

Adrian NECULAU¹
Daniela Victoria ZAHARIA²
Mihai CURELARU³

Rezumat: Obiectivul principal al acestui studiu a vizat analiza manierei în care populația de etnie romă percepe și se raportează la încercările autorităților și ale organizațiilor non-guvernamentale de a îmbunătăți viața membrilor comunităților lor. În acest scop, am comparat informații din surse oficiale cu cele culese în cadrul a 15 interviuri semi-directive realizate cu persoane de etnie romă. Aspectele principale asupra cărora am insistat vizează cunoașterea de către romi a legislației și a structurilor oficiale concepute în scopul sprijinirii lor, dar și evaluarea impactului proiectelor educaționale și profesionale implementate de către ONG-uri și de către autorități. În urma demersului nostru am reușit să identificăm câțiva indicatori ai succesului implementării unor programe educaționale, de integrare profesională sau de asumare a identității etnice. Totuși, succesul acestor programe pare a fi mai ridicat în comunitățile de romi deschise și semi-deschise, în timp ce în comunitățile tradiționale eficiența lasă mult de dorit.

1. Introducere

Conviețuirea diverselor etnii în spațiul românesc reprezintă un subiect de interes pentru majoritatea cercetătorilor din științele socio-umane (sociologi, istorici, psihologi, politologi, lingviști etc.). Această problematică a început să fie privită cu mai mare atenție de autoritățile române după 1989, nu numai datorită unui interes crescând pentru respectarea drepturilor omului per se, ci și din perspectiva încercărilor de integrare în structurile și practicile sociale, politice, economice specifice spațiului european.

---

¹ Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” Iași.

² Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” Iași.

³ Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” Iași.

Printre grupurile etnice din spațiul românesc care au reprezentat interes înalt pentru mass-media, atât în plan național, cât și internațional, se regăsește etnia romă. În cadrul analizei realizate de Gheorghe Iacob (1996) asupra structurii religioase și etnice a populației României de-a lungul ultimului secol, se poate observa prezența acestei etnii raportată de-a lungul a patru recensăminte. În recensământul realizat în 1899, populația de etnie romă nu este raportată separat, ci doar putem să estimăm că a fost inclusă în categoria mai largă de „alte naționalități”. În Recensământul din 1930 populația romă era înregistrată ca reprezentând 1,5% din populația României, în cel din 1977 se nota că ea reprezenta 1,1% din populație, iar în cel din 1992 se ajungea la un procent de 1,8% din întreaga populație. Conform datelor oficiale obținute în urma recensământului din 2002, populația de etnie romă din România număra 535.250 de persoane din care 325.000 (aproximativ 60%) locuiau în mediul rural. Diverse voci au susținut de-a lungul timpului că în multe din aceste recensăminte numărul locuitorilor de etnie romă a fost sub-raportat. Studii independente, cum ar fi de exemplu rapoartele anuale ale Comisiei Europene, evidențiază cifre cuprinse între 1,8 și 2,5 milioane de romi care locuiesc pe teritoriul României. Pornind de la aceste ultime cifre, se poate trage concluzia că populația de etnie romă constituie, din punct de vedere numeric, al doilea grup minoritar etnic din România, după cel format din membrii etniei maghiare.

Datele oficiale (precum recensământul din 2002) arată că situația socio-economică a etniei rome este destul de precară, căci cea mai mare parte a populației rome se plasează la un nivel ridicat de sărăcie.

Pe lângă aceste realități, la nivelul populației majoritare, dar și la nivelul altor etnii, există înrădăcinate stereotipuri și prejudecăți față de populația romă, ceea ce a condus de-a lungul timpului la apariția unor forme de discriminare legate de accesul la serviciile publice și la piața forței de muncă. Deși unele studii evidențiază o diminuare a caracterului negativ al stereotipurilor față de etnia romă (Constantin, 1996), cu greu s-ar putea susține dispariția stereotipurilor negative față de romi sau a discriminării acestora. O explicație alternativă evidențiază faptul că discriminarea populațiilor minoritare și declararea unor stereotipuri negative față de membrii acestora au dobândit o indezirabilitate socială ridicată în ultimii ani, fiind prin urmare mai greu de evidențiat.

În ultimii 18 de ani s-a desfășurat un număr mare de proiecte de cercetare vizând o mai bună înțelegere a comunității rome și a relațiilor cu populația majoritară, dar și un număr impresionant de proiecte de intervenție cu scopul îmbunătățirii calității vieții minorității rome și a relațiilor cu populația majoritară.

2. Scopul și metodologia cercetării

Scopul acestui studiu a vizat analiza manierei în care populația de etnie romă percepe încercările autorităților naționale, locale și ale organizațiilor non-guvernamentale de a îmbunătăți viața membrilor comunităților lor.

În cele ce urmează, vom prezenta pe scurt strategia formulată în 2001 de către Guvernul României pentru îmbunătățirea situației minorității rome. Ulterior, vom încerca să trecem în revistă principalele realizări raportate de autorități și de ONG-urile implicate în proiectele aferente. Aceste informații au fost preluate din rapoarte oficiale postate pe site-ul ANR (*Agenția Națională pentru Romi*, <http://www.anr.gov.ro>).

În paralel cu punctarea acestor realizări vom prezenta și percepțiile a 15 persoane de etnie romă din zona Moldovei asupra relațiilor lor cu ONG-urile și cu autoritățile locale și a schimbărilor apărute în ultima perioadă. Reacțiile din partea acestor membri ai etniei rome au fost culese prin intermediul a 15 interviuri semi-direcive realizate în perioada septembrie-decembrie 2006⁴. Problematika generală a interviurilor a vizat aspecte legate de identitatea etnică și religioasă a romilor, de relațiile cu alte minorități și cu populația majoritară, dar și cu autoritățile locale, partidele politice sau organizațiile non-guvernamentale. Cel mai tânăr participant a avut 21 ani, iar cel mai în vârstă 66 de ani, media de vârstă fiind de 34,4 ani. Persoanele intervievate (șapte femei și opt bărbați) aparțin atât mediului rural (șapte persoane din două sate: Slobozia, jud. Iași și Trușești, jud. Botoșani), cât și mediului urban (Iași, Vaslui, Târgu Frumos). Șapte dintre participanți au între una și opt clase absolvite, doi au studii post-gimnaziale, iar șase au studii liceale sau universitare.

Dorim să precizăm că în cadrul acestui studiu nu încercăm o generalizare a experienței raportate de către persoanele intervievate, ci doar o evidențiere a câtorva puncte mai importante, dar și mai problematice, în cadrul experienței ultimilor ani de intervenții.

3. Strategia autorităților guvernamentale românești privind îmbunătățirea situației minorității rome

Problemele minorității rome au fost tratate în anii '90 în contextul general al problematicii minorităților etnice din România. Dar în anul 2001 Guvernul României a adoptat o strategie de îmbunătățire a situației romilor pe 10 ani. Repererele de la care s-a pornit în elaborarea acestei strategii includ atât

⁴ Culegerea datelor s-a derulat în cadrul Programului SCOPES 2005-2008 (Project: Scientific Cooperation Eastern Europe and Switzerland): *Nomads and Parliamentarians. The influence of mobility and religious affiliation on integration policies and the development of identities*, finanțat de *Swiss National Science Foundation* și coordonat de prof. dr. François Rugg, Universitatea din Fribourg, Elveția.

documente legislative naționale cum ar fi Constituția României, cât și instrumente internaționale ale Consiliului Europei la care România a aderat. Dintre aceste documente enumerăm Convenția Cadru pentru Protecția Minorităților Naționale, Rezoluția ECRI nr. 3, Recomandarea 1203 a Adunării Parlamentare a Consiliului Europei și Convenția ONU privind eliminarea tuturor formelor de discriminare rasială. Această strategie de îmbunătățire a situației romilor se dorea a fi rezultatul unui efort comun al guvernului și al organizațiilor reprezentative ale comunităților de romi, astfel încât aplicarea programelor și proiectelor să se realizeze în consultare cu reprezentanții organizațiilor de romi. Strategia vizează formarea unui sistem instituțional de dezvoltare comunitară, de combatere a discriminării față de romi, de promovare a educației interculturale, precum și crearea unei elite în rândul romilor, în vederea re-solidarizării sociale și reconstrucției identitare.

Mai precis, *obiectivele strategiei guvernamentale* din 2001 se referă la:

i. Instituționalizarea obiectivelor politice asumate de guvern în problematica romilor și responsabilizarea autorităților publice centrale și locale în aplicarea măsurilor concrete de îmbunătățire a situației cetățenilor români de etnie romă.

ii. Sprijinirea formării și promovării unei elite intelectuale și economice din rândul romilor care să funcționeze ca facilitator al politicilor de integrare socială.

iii. Eliminarea stereotipurilor, prejudecăților și practicilor anumitor funcționari din instituțiile publice care încurajează discriminarea cetățenilor de etnie romă.

iv. Producerea unei schimbări pozitive în opinia publică în legătură cu etnia romilor, pe baza principiilor toleranței și solidarității sociale.

v. Stimularea participării etnicilor romi la viață economică, socială, educațională, culturală și politică a societății, prin atragerea în programe sectoriale de asistență și dezvoltare comunitară.

vi. Prevenirea discriminării instituționale și sociale a cetățenilor români de etnie romă la nivelul serviciilor oferite de societate.

vii. Asigurarea condițiilor pentru șanse egale ale etnicilor romi în vederea atingerii unui standard decent de viață.

Pentru buna organizare și coordonare a îndeplinirii *Planului general de măsuri* pentru aplicarea strategiei privind îmbunătățirea situației romilor s-au constituit următoarele structuri:

a. *Comitetul mixt de implementare și monitorizare* răspunde de organizarea, planificarea, coordonarea și controlul executării activităților prevăzute în planul general, fiind format atât din secretarii de stat din ministerele responsabile pentru aplicarea strategiei, cât și din liderii ai organizațiilor romilor.

b. *Comisiile ministeriale pentru romi* se subordonează *Comitetului mixt de implementare și monitorizare* și răspund de organizarea, coordonarea,

planificarea și controlul îndeplinirii activităților din planul de aplicare a strategiei de îmbunătățire a situației romilor, cuprinse în sectorul de responsabilitate al ministerului de resort.

c. Birourile județene pentru romi sunt structuri organizate la nivel județean, în cadrul prefecturilor, și se subordonează Comisiei ministeriale pentru romi din cadrul Ministerului Administrației Publice Locale. În componența Birourilor județene pentru romi trebuie să existe 3-4 experți, dintre care unul, în mod obligatoriu, trebuie să fie membru al etniei romilor.

d. Experții locali pentru romi sunt angajați la nivelul primăriilor și sunt responsabili pentru desfășurarea în plan local a acțiunilor de îmbunătățire a situației romilor. Ei se subordonează atât Birourilor județene pentru romi, cât și primarului. Experții locali reprezintă principalii mediatori dintre autoritățile publice și comunitățile de romi. La nivelul comunelor, funcția de expert pentru romi este exercitată prin cumul de funcții, de către un funcționar al primăriei.

În aplicarea strategiei la nivel local, birourile județene și experții locali pentru romi trebuie să primească sprijin de la serviciile descentralizate ale ministerelor (ex. Direcțiile județene de sănătate publică, Inspectoratele școlare județene, Agențiile județene de ocupare a forței de muncă etc.).

În vederea evaluării și selecționării proiectelor de implementare a Strategiei s-a prevăzut constituirea unei *Comisii de Evaluare a Proiectelor*, formată din reprezentanți ai administrației publice, lideri ai romilor și reprezentanți ai organizațiilor de interes public pentru romi. Selectarea și finanțarea proiectelor și programelor pentru romi a devenit unul dintre elementele centrale ale încercării de îmbunătățire a calității vieții romilor.

Programe și proiecte pentru romi

Începând cu 1998 au fost bugetate și implementate, la nivel național, o serie de programe ce au avut ca scop general îmbunătățirea condițiilor de viață ale romilor. Cele mai importante au fost programele PHARE, prin intermediul lor fiind finanțate mai multe proiecte în fiecare an. De exemplu, în 1998 au fost finanțate 40 de proiecte pilot, din care 11 din partea organizațiilor nonguvernamentale ale romilor, 12 din partea altor organizații nonguvernamentale, 13 din partea primăriilor și 5 din partea altor instituții publice. În 2000 au fost finanțate 36 de proiecte acoperind domeniile: administrație publică și dezvoltare comunitară, educație, sănătate, securitate socială, comunicare și participare civică. În 2001, a demarat programul PHARE 2001 care a fost implementat de către Ministerul Educației și Cercetării în 10 județe, urmând ca activitățile să fie extinse la nivelul altor 15 județe prin Programul PHARE 2003.

În cadrul programului *Activități de implementare și monitorizare a strategiei pentru îmbunătățirea situației romilor – 2004* au fost depuse de către autoritățile

locale, în parteneriat cu ONG-urile de romi și/sau grupurile de inițiativă din comunitățile de romi, 220 de proiecte, din care doar 83 eligibile. Comisia de analiză și selecție a proiectelor a aprobat spre finanțare 18 proiecte centrate pe dezvoltarea infrastructurii din comunitățile rome și pe dezvoltarea unor activități generatoare de venit

Începând cu 2005, principalul program având ca scop îmbunătățirea calității vieții comunității rome și o mai bună integrare a membrilor săi este *Deceniul de Incluziune a Romilor 2005-2011*, inițiat de Banca Mondială și Institutul pentru o Societate Deschisă. Planurile sale de acțiune vizează patru domenii sectoriale: sănătate, locuințe, educație și ocuparea forței de muncă.

4. Realizările raportate la nivel oficial versus percepțiile membrilor etniei rome

4.1. Progrese înregistrate la nivelul legislației

În ceea ce privește *practicile existente* la nivelul instituțiilor publice, există câteva legi care promovează și protejează drepturile minorităților etnice, inclusiv ale celei rome. Un prim astfel de reper ar fi Legea Administrației Publice Locale (L215 din 23.04.2001), completată de Hotărârea de Guvern (HG) nr. 1206 din 27.11.2001 pentru aprobarea Normelor de aplicare a dispozițiilor privitoare la dreptul cetățenilor aparținând unei minorități naționale de a folosi limba maternă în administrația publică locală, cuprinse în Legea Administrației Publice Locale.

Alte repere importante, de data aceasta din legislația aplicabilă în domeniul discriminării, sunt: HG nr. 1194 din 27.11.2001 privind organizarea și funcționarea Consiliului Național pentru Combaterea Discriminării, Legea nr. 48/2002 pentru aprobarea Ordonanței Guvernului nr. 137/2000 privind prevenirea și sancționarea tuturor formelor de discriminare, HG nr. 1514 din 18.12.2002 pentru modificarea și completarea HG nr. 1.194/2001 privind organizarea și funcționarea Consiliului Național pentru Combaterea Discriminării, Ordonanța de urgență nr. 77 din 28.08.2003 pentru modificarea și completarea Ordonanței Guvernului nr. 137/2000 privind prevenirea și sancționarea tuturor formelor de discriminare.

A fost interesant de urmărit în ce măsură aceste schimbări sunt cunoscute la nivelul membrilor etniei rome. Dintre persoanele intervievate, două declară că au cunoștințe mai amănunțite despre legislația care privește propria etnie. Ele sunt persoane cu studii superioare care sunt direct implicate în viața comunității rome, una dintre ele având o funcție de conducere într-o organizație non-guvernamentală a minorității rome, cealaltă ocupând un post legat de problematica minorităților la nivelul prefecturii.

Majoritatea persoanelor intervievate declară că știu de existența unor legi privind drepturile minorităților, dar nu cunosc prea bine ce presupun ele. A.D. (m, 36 ani), absolvent de școală profesională care lucrează frecvent în străinătate (muncă necalificată) declară că nu știe prea multe despre drepturile romilor în România, dar observă că „s-a mai făcut câte ceva, în ultima vreme”. M.E. (22 ani, studentă) declară că puținul pe care l-a aflat în ultima vreme în legătură cu legislația privind drepturile minorității sale se datorează colaborării cu ONG-urile în cadrul unor proiecte vizând etnia romă. Doar trei persoane (două din mediul rural și una din mediul urban, cu un nivel foarte scăzut de educație), declară că nu știu nimic despre drepturile romilor.

În același context, majoritatea persoanele intervievate susțin că deja cunosc legile statului român și că, personal, le respectă în majoritatea cazurilor. Doar un singur tânăr din mediul rural susține că, deși cunoaște legile țării, este nevoit uneori să le încalce pentru a putea supraviețui - de exemplu, a fost nevoit să-și construiască locuința fără proiect sau să lucreze fără autorizație.

Persoanele intervievate au făcut însă trimiteri la măsura în care celelalte persoane respectă legislația românească. În discursul lor apare frecvent ideea încălcării legii în România, dar și o anumită toleranță față de acest fapt. De exemplu, C.A. (m, 22 ani, student) susține că „*legea în România este făcută pentru a fi încălcată*”. Câteva dintre persoanele intervievate recunosc faptul că romii mai comit fapte ilegale (furt, acte violente), dar încearcă să normalizeze imediat această afirmație, susținând că și românii greșesc în aceeași măsură.

Încălcarea legii are uneori circumstanțe atenuante în viziunea celor intervievați. O femeie de 66 ani din mediul rural susține că romii penticostali respectă legile statutului român, dar admite că încă mai sunt probleme. Romii tineri nu au teren în proprietate pentru a construi și uneori își construiesc casele fără autorizație. Însă B.E. (f, 66 ani) nu pare să condamne foarte puternic acest lucru, fiind convinsă că altfel nu se poate, cu condiția să nu se intre pe proprietatea celorlalți, ci doar pe terenurile primăriei. Încălcarea proprietății publice nu i se pare atât de gravă ca încălcarea proprietății private, autoritățile fiind oricum obligate să asigure locuri de casă tinerilor care nu au teren în proprietate: „*E pe pășunea comunei ... și dacă ei au intrat, nu mai au ce să le facă, n-a intrat în grădina omului forțat, dar așa pe terenul primăriei...*”.

Unii dintre romii penticostali intervievați consideră că există o deosebire între comunitatea romă ortodoxă și cea penticostală în ceea ce privește raportarea la legile statului. Normele religiei penticostale impun romilor care au aderat la această religie să se conformeze legilor statului, renunțând la o serie de obiceiuri care au existat în comunitatea romă: „*Ca și credincioși penticostali ... nu vrem să ne abatem de la orânduiala de stat, de la legile statului, pe când ceilalți mai fac excepție*” (V.B., m, 42 ani).

4.2. Progrese înregistrate la nivelul instituțiilor publice

În ceea ce privește *dimensiunea structurală*, considerăm că de mare interes pentru populația de etnie romă este constituirea în 2004 a *Agenției Naționale pentru Romi* (ANR) sub controlul direct al Guvernului României. ANR a preluat și extins rolul și funcțiile fostului *Oficiu pentru Problemele Romilor* din cadrul *Departamentului pentru Relații Interetnice*. ANR deține funcții legate de elaborarea cadrului necesar aplicării strategiei de îmbunătățire a situației romilor, de managementul fondurilor interne și internaționale pentru romi, de reprezentarea romilor, de evaluarea politicilor și activităților publice destinate minorității rome, elaborate și implementate de celelalte ministere și structuri guvernamentale. Raportul de activitate al ANR pe 2005 evidențiază activități de angajare și formare-perfecționare a 48 de noi angajați, printre care se numără și persoane de etnie romă. În plus, se constituie principalele structuri decizionale ale ANR: comitetul mixt de implementare și monitorizare, comisiile ministeriale pentru romi, birourile județene pentru romi, experții locali pentru romi etc.

Nici una dintre persoanele intervievate în cadrul studiului nostru nu cunoaște detalii legate de aceste structuri, dar există unele semnale care indică faptul că acestea încep să funcționeze (chiar dacă mai sunt multe aspecte de îmbunătățit). Una dintre persoanele intervievate lucrează chiar în cadrul prefecturii, consilier pe problemele romilor, iar V.B., pastor penticostal în mediul rural, susține că colaborează cu succes cu un angajat al prefecturii, consilier pe problemele romilor.

În ceea ce privește relațiile romilor cu persoanele de legătură de la nivel local, părerile sunt împărțite. Una dintre nemulțumiri ține de măsura în care reprezentanții locali îi ajută. C.I. (m., 29 de ani, mediul rural, absolvent de școală profesională) susține că romii care îi reprezintă în administrația locală trebuie să îi ajute mai mult. Vorbind despre asistenta în problemele romilor din localitate (persoană de etnie romă), C.I. declară: „*Ea este mai mult de partea primarului și nu ne apără. Când nu puteam să-mi fac proiectul de construcție a casei, putea să pună un cuvânt că nu avem bani.*” Acest funcționar nu îi ajută prea mult, ci doar le întocmește dosarul de asistență socială celor cu situație materială precară. C.I. consideră că ajutoarele sociale nu sunt acordate totdeauna în mod echitabil și nu îi încurajează pe romii care sunt mai întreprinzători, mai gospodari: „*Dacă vede că ai un televizor sau stai un pic mai bine, chiar dacă nu ai nici un venit, nu îți dă nimic. Ca să îți dea ceva de la stat trebuie să stai în stradă. Eu mă descurc până la urmă, dar dacă ar fi o bursă pentru copii, ar fi foarte bine.*”

Vorbind despre aceeași persoană, un consătean de 38 ani, absolvent de 8 clase, se plânge că nu există cineva care să îi informeze, deși au un reprezentant la primărie: „*Noi avem o reprezentantă aici în sat, este asistentă socială la noi,*

dar când mergem să o întrebăm ceva zice că nu știe nimic... Când mergem să o întrebăm, zice să nu o mai înnebunim, dar ea ia bani pe spinarea noastră”.

O altă problemă adusă în discuție se referă la discriminarea din partea autorităților locale. Unele persoane intervievate (ca de exemplu D.M.G. m, 38 ani) susțin că autoritățile mai fac discriminări și îi avantajează pe români. Dar pe romii penticostali îi tratează mai bine decât pe cei ortodocși pentru că primii respectă mai mult legile statului și sunt, în opinia sa, mai civilizați.

V.B. (m, 42 de ani, pastor penticostal) consideră că ajutoarele sociale nu sunt împărțite corect. În ceea ce-l privește pe el personal, V.B. consideră că relațiile sale cu autoritățile sunt foarte bune. Dar, în general, el consideră că există o serie de dificultăți în relaționarea populației rome cu autoritățile (poliția, primăria etc.) și explică această stare de lucruri prin existența unor probleme în administrația publică, specifice României (cum ar fi pilele, relațiile). Consideră că autoritățile nu-i discriminează pe romi pe criteriu etnic, ci pe cel al sărăciei: „Nu știu dacă este vorba de discriminare. Eu cred că sunt oameni, dintre romi, cu bani mai mulți, care sunt mai bine văzuți decât românii, în fața autorităților. Nu știu dacă chiar e vorba de discriminare din cauza etniei. Nu cred că asta e problema”.

Există și persoane mulțumite de relația cu autoritățile locale, această mulțumire manifestându-se la diferite niveluri. Este cazul lui A.D. (44 ani), care deține o funcție de conducere la nivel local în Partida Romilor și consideră că se află în relații bune cu cei de la primărie, că primește ajutor de la ei. Și M.H. (35 de ani, mediul urban, studii universitare) consideră că atitudinea autorităților s-a schimbat destul de mult după 1989, odată cu apariția Consiliului Național pentru Combaterea Discriminării.

A.D. (f, 28 ani) din mediul rural, afirmă că în general relațiile cu autoritățile locale sunt bune, deși au mai fost discriminări. Ea consideră că aceste discriminări apar în contextul distribuirii ajutoarelor sociale, dar nu neapărat pe criteriu etnic, ci în funcție de interesele specifice ale persoanelor implicate.

A.D. (m, 36 ani), absolvent de școala profesională, plecat destul de frecvent la muncă în străinătate, știe că în satul natal există un asistent comunitar pentru problemele romilor și speră ca acesta va face ceva pentru comunitatea de aici: „Ea ar putea să facă niște cereri la organizații mai mari, mai puternice, care ar putea să-i ajute pe romii de aici material... Ar putea măcar să-i învețe să se integreze în societate.”

În ceea ce privește implicarea persoanelor intervievate în viața politică și alegerea propriilor reprezentanți în forurile de conducere, majoritatea covârșitoare a participanților a declarat că participă la vot. Implicarea lor în viața politică variază: unii activează în conducerea locală a partidului lor, alții sunt simpli membri, alții doar participă la vot. O singură persoană intervievată declară că participă ca urmare a unei constrângeri implicite pe care o exercită cei

care candidează la nivel local: „*Dacă vede mai târziu că nu ai ștampila de vot pe buletin, îți mai zice: „de ce nu ai venit să mă votezi?” Și, ca să nu fie probleme, mai bine merg*” (C.I., m, 29 ani).

4.3. Progrese în ceea ce privește activitatea și implicarea organizațiilor nonguvernamentale ale romilor

În declarațiile oficiale, ANR susține că organizațiile nonguvernamentale (ONG) reprezentative ale romilor □joacă un rol cheie în elaborarea și implementarea politicilor publice pentru romi, ele fiind reprezentate în Comitetul Mixt și consultate de către autorități. În anul 2004, Oficiul pentru Problemele Romilor și ANR au organizat 3 reuniuni cu reprezentanți ai ONG-urilor romilor având ca scop implicarea organizațiilor acestora în vederea stabilirii unui parteneriat strategic viabil cu organismele internaționale implicate în dezvoltarea socio-economică a romilor, precum și consolidarea parteneriatului cu structurile guvernamentale.

Cunoștințele despre ONG-uri ale persoanelor intervievate variază. O singură persoană (din mediul rural) a declarat că nu știe nimic despre existența ONG-urilor; câteva persoane (cu studii sub 8 clase) susțin că au auzit despre existența unor organizații care se ocupă de drepturile și interesele romilor, dar nu au contact cu ele și nu știu nimic despre activitatea lor.

Jumătate din subiecții intervievați au suficiente cunoștințe despre organizațiile implicate în viața romilor pentru a-și forma o opinie cu privire la activitatea acestora. Unii sunt nemulțumiți. De exemplu, A.D. (28 ani, mediul rural) vorbind despre reprezentantul Partidei romilor, spune ca acesta „*vine, face acte, semnează, dar nu am văzut absolut nimic în 3-4 ani. Nu știu pentru ce mai e Partida asta a romilor, dacă tot n-a ajutat cu nimic.*” CA (22 ani, student) nu este membru al vreunui ONG, și nici nu crede în stabilitatea ONG-urilor, căci nu au surse stabile de finanțare. Dacă ești etnic rom, susține el, „*trebuie să fii extrem de bun ca să ajungi să intri într-o asemenea organizație ...ca angajat*”. Crede, de asemenea, că ONG-urile nu folosesc întotdeauna banii pentru ajutorarea oamenilor, ci pentru a stabili salarii cât mai bune membrilor lor.

O parte dintre cei intervievați au auzit despre proiectele inițiate de diverse ONG-uri pentru problemele romilor. C.I. (m, 29 de ani) este dezamăgit că un asemenea proiect pe care l-ar fi socotit foarte important nu s-a mai realizat din lipsa sprijinului politic local: „*A venit o doamnă de la București și cineva de la Botoșani și ne-au adunat pe toți romii. Voiau să facă mai multe locuințe pentru romii foarte săraci, care au fost afectați și de inundații, dar apoi s-a schimbat primarul și primarul nou ales nu a mai fost de acord și a căzut proiectul. La Dorohoi s-a aprobat proiectul, dar la noi nu.*”

A.D. (36 de ani) consideră că organizațiile non-guvernamentale ar putea ajuta la rezolvarea multora dintre problemele romilor. De exemplu, aceste organizații ar putea iniția reuniuni ale tinerilor romi: *„Da, ar putea să se înființeze organizații. Am auzit că o organizație puternică este la Flămânzi (localitate în județul Botoșani, n.n.), care organizează în fiecare an un festival țigănesc. Ar putea să se organizeze și în alte localități, acolo unde sunt mai mulți țigani. Dar organizațiile non-profit sunt puține, iar romii singuri nu își fac.”*

Una dintre mărturiile cele mai laudabile la adresa ONG-urilor vine din partea unei studente provenite dintr-o familie romă care a trăit aproape tot timpul vieții sale în mijlocul populației de etnie română, ajungând să se simtă aproape asimilată de aceasta. Contactul cu ONG-urile și programele lor centrate pe romi au schimbat modul în care ea își percepea statutul etnic: a devenit mai interesată și mai implicată în problemele și tradițiile comunității rome, acceptându-și cu mai multă ușurință originea: *„M-am redescoperit și am încetat să îmi fie rușine de faptul că sunt de etnie romă. Până acum un an mă simțeam mai mult o persoană de etnie română decât una de etnie romă, dar lucrurile s-au schimbat de atunci”* (ME, 22 ani). În ultimul an, ME a luat parte la mai multe proiecte ale ONG-urilor, proiecte axate pe problema educației, drepturilor omului, dezvoltării comunitare. În timpul acestor activități, ea a întâlnit tineri romi care încercau să aducă o schimbare în bine pentru alți tineri romi din Iași și Moldova. Știe că principalul finanțator al acestor proiecte este programul PHARE.

O privire sintetică asupra activității ONG-urilor este formulată de către o angajată la prefectură pe un post de consilier pe problemele romilor. Ea consideră că atitudinea autorităților s-a schimbat destul de mult după 1989 odată cu apariția organizațiilor non-guvernamentale ce luptă pentru respectarea drepturilor romilor. De asemenea, menționează și demararea de către stat a unor proiecte naționale de combatere a discriminării, fapt care a dus la ameliorarea relativă a atitudinii majoritarilor față de comunitățile de romi. *„După 1989, ONG-urile rome și-au făcut apariția și până în prezent se poate spune că se lucrează la mentalitate; la mentalitatea majoritarilor pentru a accepta o persoană diferită de ei, a accepta faptul că aceasta are o tradiție și o cultură diferite; este important să nu mai existe stereotipuri față de romi. Iar pe de altă parte, se lucrează la mentalitatea minoritarilor pentru a nu mai exista acea reticență în raport cu majoritarii”* (M.H., 35 ani).

Această mărturie este susținută și de unii romi plecați la muncă în străinătate și reveniți în țară: *„Am fost pe la primărie și am văzut că se vorbește altfel, te întreabă ce problemă ai, îți mai dau câte un răspuns la întrebări”* (A.D., 36 ani).

4.4. Progrese înregistrate în domeniul educației

În raportul oficial ANR se pleacă de la descrierea realităților educaționale întâlnite la nivelul populației rome. Conform studiului realizat de Institutul de Cercetare a Calității Vieții (2002), 18% din copiii romi cu vârsta cuprinsă între 7 și 16 ani nu au fost niciodată la școală, iar 12% au ieșit din sistem înainte de finalizarea învățământului obligatoriu. Mai mult de o treime din romi (38,6%) sunt analfabeți funcțional. Spre deosebire de etnia maghiară care a optat pentru școli separate, populația de etnie romă a refuzat categoric aceasta formă de organizare a educației. Problema este că populația romă locuiește de regulă în cartiere marginase și/sau rău famate, iar școlile amplasate în aceste zone nu au cele mai bune condiții de desfășurare a procesului de învățământ. În școlile în care predomină elevii romi, rata repetenției atinge valoarea de 11,3%, fiind aproape de trei ori mai ridicată decât în cazul întregului sistem de învățământ. Din cauza calității scăzute a educației, aproape 20% din elevii romi ajunși în clasa a IV-a sunt analfabeți funcțional.

Dintre măsurile oficiale destinate facilitării accesului către educație a populației de etnie romă, enumerăm: □acordarea de locuri speciale pentru candidații romi la admiterea în învățământul liceal, profesional și universitar; înființarea de clase sau grupe în cadrul școlilor și colegiilor pedagogice pentru formarea viitorilor învățători de etnie romă; desfășurarea de cursuri de inițiere și perfecționare a cunoștințelor de limba *romani* destinate cadrelor didactice; înființarea secției de limba și literatura *romani* la nivel de studii universitare; □stimularea studierii limbii *romani* prin măsuri speciale (organizarea studiului limbii *romani* ca limbă maternă; încurajarea școlilor de a încadra cadre didactice pentru predarea limbii *romani*; organizarea primei școli cu predare în această limbă); elaborarea de programe, manuale și materiale auxiliare pentru limba *romani* și pentru istoria și tradițiile minorității romilor; asigurarea, în fiecare inspectorat școlar, a unei poziții de inspector pentru romi, care să monitorizeze participarea la educație a copiilor și tinerilor din această etnie.

Programul *Accesul la educație al grupurilor dezavantajate, cu focalizare pe romi* derulat prin Ministerul Educației și Cercetării a fost demarat în primă fază în 10 județe ale țării. Conform rapoartelor oficiale vizând perioada 2000-2005 programul a avut, în plan instituțional, următoarele rezultate: 113 persoane au fost formate pe teme precum educația incluzivă, metode active de învățare, dezvoltarea comunitară, curriculum, cultura și istoria romilor; 55 persoane aparținând minorității rome au fost înscrise în programul de învățământ la distanță pentru a deveni învățători, educatori sau profesori de limba *romani* în comunitățile de romi; 74 persoane din comunitățile de romi au fost formate pentru a activa ca mediatori școlari și 1732 profesori din școlile selectate în proiect au beneficiat de formare pe problemele specifice ale programului.

În cele 10 județe ale programului, în anul școlar 2003-2004, s-a înregistrat o creștere a participării școlare a copiilor de etnie romă cu 11,6% față de anul precedent. Îmbunătățirea participării este foarte evidentă la nivelul învățământului preșcolar, unde creșterii de 12,3% înregistrate în rândul tuturor preșcolarilor din unitățile de învățământ cuprinse în program îi corespunde o creștere de 28,2% înregistrată în rândul copiilor preșcolari de etnie romă, în aceleași unități de învățământ.

Ministerului Educației și Cercetării are în prezent în fază de implementare încă două serii de programe PHARE destinate îmbunătățirii accesului la educație al grupurilor dezavantajate care continuă măsurile programului din 2001 în toate județele din România.

Toate aceste realizări sunt raportate la nivel oficial. Este interesant de investigat în ce măsură romii neimplicați în structurile oficiale percep existența unor schimbări la nivelul educației membrilor comunității lor etnice. Prin urmare, în cadrul interviurilor desfășurate am urmărit nu numai nivelul de școlarizare al persoanelor intervievate, ci și atitudinea lor și a familiilor lor față de sistemul educațional formal.

Cei patru studenți intervievați, din grupul nostru de subiecți, au frați care urmează și ei cel puțin 8 clase, dar cel mai frecvent școala profesională. Declară că au fost încurajați de părinți să urmeze școala; în aceste situații cel puțin unul din părinți avea cel puțin 8 clase absolvite. În unul din cazuri, studenta declară că părinții nu au vorbit limba *romani* în casă în scopul facilitării integrării ei și a fraților ei în mediul școlar. Cei patru studenți intervievați au intrat pe locurile pentru romi și apreciază utilitatea programului. Ei cunosc și cazuri în care tineri romi au intrat la facultate și în concurență directă cu românii. Rar s-au simțit discriminați la școală, și atunci mai degrabă de colegi și părinții acestora decât de către cadrele didactice.

Cele două persoane cu studii superioare finalizate insistă mai mult pe atitudinea comunității față de decizia lor de a urma studii universitare. Provenind din comunități în care tradițiile s-au păstrat mai mult decât în cazurile prezentate anterior, M.H. (f, 35 ani) mărturisește: „*Am avut probleme mari deoarece părinții au considerat intrarea mea la facultate ca pe o fatalitate ce nu mai putea fi remediată. În prezent, am nepoțele care sunt încurajate să studieze și să meargă la facultate, să facă o carieră*”. Această rezistență se mai simte și în prezent în comunitățile care valorizează puternic tradițiile. Încercând să convingă câțiva tineri să își continue studiile, D.E. (48 ani) s-a lovit de reticența comunității: „*noi suntem de acord pentru grădiniță..., dar nu pentru școli înalte...doar n-o să ajungă doctori.*”

Familia lui D.E., aparținând romilor lăutari, a valorizat educația și a fost orientată spre progres și spre dobândirea unui anumit statut social: „*Tata s-a*

gândit că este mai bine să învăț note (n.n. muzicale), să merg la școală și să progrez. Orientarea familiei a fost către progres, spre studiu și educație”. În acest caz copiii nu li s-a impus meseria tradițională, ci au fost îndrumați și spre alte meserii: „Am veri care sunt avocați, care nu au avut orientare spre muzică” (D.E., 48 de ani).

Participanții la studiul nostru care nu au terminat nici 8 clase declară că au ajuns să regrete acest lucru. Unii au învățat să citească după ce s-au convertit la credința penticostală: „Nu prea am învățat la școală. Mă duceam la școală, dar numai când și când...Nu mă interesa dacă lipseam de la școală și după aia mi-a părut rău. ... Dar pentru asta, de când m-am pocăit, mi-a părut foarte rău. Nici nu știam să citesc, de la școală nu am învățat...După ce m-am pocăit am învățat, stăteam cu ochii numai în Biblie ca să pot să citesc...și după aia am putut să citesc...multe lucruri...am putut chiar să fac și școala de șoferi.” (T.I., m, 28 de ani, mediul rural). Referindu-se la familia sa, T.I. afirmă că numărul mai mare de clase absolvite de frații mai mici se explică prin faptul că părinții s-au convertit și s-au ocupat mai bine de educația copiilor.

Referitor la progresele înregistrate în ultima perioadă privind educația, părerile celor intervievați sunt împărțite. Unii consideră că se face prea puțin pentru educația romilor și susțin că și-ar dori ca autoritățile să propună programe speciale de instruire a romilor care nu și-au finalizat studiile obligatorii. În același timp, ei justifică atitudinea romilor față de educație prin lipsurile materiale: „Toți spun că țiganii nu învață, țiganii nu au carte, dar nici condiții nu au. Părinții noștri nu au avut serviciu, noi nu avem serviciu, cei din familia noastră la fel. Cum să trimiți copiii la școală? Eu am patru frați mai mici de care mă ocup și începe acum școala, cu ce să-i trimit?” (A.D., f., 28 ani).

Alții (ca de exemplu D.M.G., m., 38 ani, mediul rural) susțin că lucrurile s-au mai ameliorat în ultima vreme. El discută despre construirea unei noi școli, despre venirea unor noi cadre didactice, dar consideră că mai este încă mult de lucru în această direcție pentru că nu toți romii înțeleg suficient de bine beneficiile educației și ale civilizației. T.C. (f., 42 ani, mediul urban), cunoaște detalii despre proiectele pentru romi, derulate la școala din cartier, unde învață fiica sa.

Pe ansamblu, pe baza mărturiilor culese de noi, se poate spune că există semne de îmbunătățire a nivelului educației școlare ultimii ani. T.I. (m, 28 ani) susține că s-a schimbat mentalitatea cu privire la educație, pentru că astăzi aproape toți copiii merg la școală, iar din generația lui „sunt destui care au 10 clase sau școală profesională”.

Totuși, nu putem generaliza aceste rezultate datorită numărului mic de participanți la studiu și intenției noastre de a realiza mai mult o analiză calitativă decât una cantitativă. Mai mult, o întreagă serie de rapoarte statistice realizate

până în anul 2002 (Zidărescu, 2007) arată că problema educației formale la nivelul membrilor etniei rome este încă una spinoasă.

4.5. Progrese înregistrate în domeniul ocupării profesionale

Meseriile tradiționale ale romilor reprezintă un element important care face diferențierea între neamuri. Practic, neamurile au fost denumite plecând de la meseria practică cu preponderență de către membrii acelei comunități. Astfel, se vorbește despre căldărari, rudari, lăeși, argintari, lăutari etc. Și uneori există diferențe mai nuanțate. De exemplu, în rândul romilor lăutari există mai multe categorii, în funcție de tipul de instrument la care cântă: dacă lăutarii cântă la instrumente cu coarde ei se numesc cordari, dar dacă cântă la instrumente de suflat se numesc suflători etc.

De-a lungul timpului dinamica macro-economică a influențat nivelul veniturilor obținute din profesiile tradiționale ale romilor. Unele profesii sunt în continuare profitabile din punct de vedere economic: „*De exemplu, meșterii care lucrează în tablă, câștigă bine*” (C.I., m., 29 de ani), iar meseria este transmisă „*din tată în fiu*”. Participanții la studiul nostru menționează și alte practici care asigură venituri ridicate în rândul unor membri ai comunității rome: cămătăria și practicarea magiei.

În comunitățile de romi organizate sub formă de castă, în care bulibașa are încă foarte multă putere, romii au mai puțină libertate de a pleca din comunitate pentru a alege alte meserii sau pentru a urma studii: „*Șeful are o putere fantastică, ei fac aceeași meserie împreună și participă toți la un proiect economic. De exemplu, la Ciurea au făcut o fabrică de cărămidă împreună. Lor le este bine așa. Toți sunt bine din punct de vedere economic. Ați văzut ce castele sunt acolo!*” (D.E., m., 48 de ani, studii superioare).

Alte profesii tradiționale ale romilor nu mai sunt la fel de profitabile ca altă dată. De exemplu, C.A. (m., 22 ani), provenind din neamul argintarilor, susține că „*pe vremea lui Ceaușescu*” tatăl și bunicul lui câștigau bine din prelucrarea și vânzarea bijuteriilor. Ei colindau toate orașele Moldovei, durata șederii lor într-un loc anume fiind determinată de profiturile înregistrate: „*Dacă cererea era foarte mică, atunci se mutau în altă parte. În perioada aceea se câștiga foarte bine din această meserie. După 1989 nu s-a mai câștigat la fel de bine. S-a introdus aur în țară, există multe case de amanet, există magazine. Oferta este diversificată, dar puterea de cumpărare scade... Iar afacerile merg mai slăbuț, dar sunt la limita decentei.*”

Aceste mărturii sunt consistente cu alte analize din literatura de specialitate. Emanuelle Pons (1999) arată că, deși unele meserii tradiționale ale romilor au un potențial economic ridicat, mare parte din ele se confruntă cu o serie de probleme. Meseriile tradiționale practicate de romi sunt profitabile doar dacă

sunt practicate de un număr redus de persoane și dacă reușesc adaptarea la cerințele segmentului de piață vizat. Caracteristicile societății moderne (globalizarea, creșterea permanentă a concurenței, ridicarea standardelor de calitate, ritmul accelerat al schimbărilor tehnologice) pun în pericol rentabilitatea meseriilor tradiționale.

Prin urmare, este strict necesară identificarea altor surse de venit. Comerțul ambulant reprezintă o sursă de venit frecvent menționată atât în cercetările anterioare (Pons 1999, Zidărescu 2007), cât și în interviurile persoanelor participante la studiul nostru. De exemplu, C.A. nu intenționează să urmeze meseria tatălui și a bunicului său, nici profilul facultății la care este înscris (căci nu este foarte profitabil din punct de vedere economic). A început deja să se implice în comerțul cu produse de îmbrăcăminte și încălțăminte. În mediul rural, există comunități rome în care majoritatea membrilor lor trăiesc din profitul realizat din acest tip de activitate, dobândind astfel o anumită independență financiară. Romii mai înstăriți au chiar magazinele lor. M.R.I. (f., 22 ani) susține că, nu cu mulți ani în urmă, se făcea multă „*bișniță*” (romii aduceau marfa din străinătate și o vindeau în țară), dar „*acum nu mai merge*”. În prezent sunt destul de mulți romi care și-au făcut societăți comerciale prin care „*aduc*” mașini de peste hotare și le vând în țară.

Pe lângă aceste ocupații, persoanele intervievate sau rudele lor profesează și în alte domenii și posturi, în funcție de nivelul lor de educație și profesionalizare: lăcătușerie, mecanică auto, muncă necalificată, menaj, muncă în agricultură (pentru cei care au teren propriu), vânzarea la piață a unor plante care cresc sălbatic (urzici, ciuperci), creșterea și vânzarea animalelor, muncă în industria de confecții, muncă în construcții etc. Mai recent, cei cu studii superioare au dobândit slujbe centrate pe problematica romilor sau pe dezvoltare comunitară.

Multe din aceste activități profesionale se desfășoară în mijlocul populației majoritare. Principalele obstacole în dobândirea de către romi a unui loc bun de muncă par a fi legate de nivelul lor scăzut de educație, de lipsa certificării competențelor profesionale, dar și de discriminarea din partea populației majoritare (Constantin, 1998).

A.D. (m, 36 ani) știe că unii romi din satul său au o meserie (zugrav, fierar, constructor), dar nu au un certificat care să le ateste competențele și de aceea ei nu pot să facă dovada acestor abilități atunci când merg la angajare. Pe de altă parte, el susține că diploma nu este necesară decât atunci când este vorba de calificări înalte. În construcții, de exemplu, el crede că trebuie să faci dovada calității prin muncă.

Consecința principală a faptului că romii ocupă posturi care presupun muncă necalificată sau cu un nivel scăzut de calificare este cuantumul mic al

veniturilor, și deci o stare materială precară. Această frustrare este întâlnită la mai multe persoane intervievate. De exemplu, (A.D. f., 28 ani) a absolvit doar două clase. În momentul desfășurării interviului, A.D. nu lucra cu carte de muncă, ci se întreținea din munca de ziler pe la cei mai înstăriți din sat. Dorința sa cea mai mare era să aibă un loc de muncă din care să câștige bani pentru a se întreține: „*Aș vrea să am un serviciu ca să fac banul. Altfel nu se poate, fără muncă?... Alceva ce să-mi doresc? ... Aș vrea să-mi repar căsuța, să am o gospodărie normală, că e vai de capul ei; nu e întărită, plouă în casă. Dar unde să mă duc să fac un ban?*”.

Chiar dacă merg la muncă în țările occidentale, situația materială a romilor nu se îmbunătățește considerabil, pentru că nu sunt plătiți bine acolo, iar acasă familia cheltuiește mai mult. Femeile merg pentru perioade mai scurte (circa 3 luni) și lucrează preponderent ca menajere. Bărbații care pleacă lucrează în construcții sau în alte posturi care cer calificări scăzute. De exemplu, A.D. (m., 36 ani) este unul din romii care a lucrat în ultimii ani în străinătate. A muncit inițial ca translator, dar era plătit foarte prost și apoi a lucrat în construcții. Din cauză că nu avea cazierul din România nu a putut să lucreze legal; s-a întors în România tocmai pentru a-și scoate cazierul și a-și clarifica situația cu actele. Alții însă practică meseriile tradiționale: „*În zona Moldovei, romii-lăutari pleacă în străinătate datorită faptului că au contracte cu străinii la diverse instituții.*” (M.H. f., 35 de ani).

Persoanele intervievate fac trimitere și la alte surse de venit. Câțiva (de exemplu C.A., m., 22 ani) declară că pentru unele familii singurele surse de venit sunt ajutorul social, pensia de urmaș și alocația copiilor. Alții susțin că uneori condițiile materiale foarte precare îi determină pe unii romi să fure. În cadrul interviurilor, se regăsesc și alte trimiteri la surse ilegale de venit. Dar întotdeauna astfel de afirmații sunt contextualizate astfel încât să nu afecteze prea tare imaginea comunității rome. C.A. (m., 22 ani) susține că unii romi fac trafic de droguri și carne vie, dar nu mai mult decât o fac românii. Și S.C. (f., 21 ani) vorbește despre unii membri ai etniei rome care pleacă în străinătate „*la furat*” și pentru „*trafic de carne vie*”. C.I. (m, 29 ani) recunoaște: „*Sunt romi care muncesc cinstit, dar sunt și unii care fac afaceri necurate.*”

Pornind de la asemenea considerente, una dintre direcțiile strategiei guvernamentale de îmbunătățire a situației romilor vizează dezvoltarea și certificarea competențelor profesionale, dar și încadrarea în muncă a membrilor acestei etnii.

Astfel, rapoartele guvernamentale vizând rezultatele obținute în perioada 2000–2005, arată că în anul 2004 s-a realizat cuprinderea în cursuri de formare profesională a 282 persoane de etnie romă, 98 dintre aceștia fiind încadrați în muncă. Programele de formare în care au fost integrați cei mai mulți romi au

fost: lucrător în comerț, zidar tencuitor, lucrător în creșterea animalelor, asamblor articole din textile, operator confecționar industrial îmbrăcăminte; dulgher; lucrător în cultura plantelor. În primele două luni ale anului 2005, 99 de persoane de etnie romă au fost cuprinse în cursurile de formare profesională. În anul 2004, prin Programul Național de Ocupare a Forței de Muncă au fost încadrați în muncă 9079 etnici romi, vizându-se pentru tot anul 2005, încadrarea în muncă a 6845 persoane din această etnie. Evident este faptul că asemenea rezultate certifică o tendință spre îmbunătățirea situației economice a romilor, dar și faptul că problema este departe de a fi rezolvată.

O persoană interviuată din mediul rural (A.D. f., 28 ani), absolventă a două clase, a fost unul dintre beneficiarii programelor sociale ale primăriei: pentru o perioadă de un an și două luni interviuata a putut lucra ca femeie de serviciu la școala din localitate. A fost singura persoană din comunitatea ei care a fost angajată prin acest program.

Pe lângă programele demarate de autoritățile locale, există și programe ale căror principali inițiatori sunt ONG-urile. Unul dintre participanții la acest studiu lucrează de trei ani la o fundație, cu un salariu care nu însă este suficient pentru cei 9 copii aflați în întreținere.

D.E. (m., 48 ani) arată că pentru comunitățile rome mai prospere, proiectele de integrare nu au avut efecte pentru că ele nu oferă romilor mai mult din punct de vedere economic (aspect puternic valorizat de către romi): „*Educația este calea spre integrare, pentru că cei săraci din comunitățile închise vor găsi un alt mod de a se afirma.*” Romii au început să realizeze că nu este bine ca toți să se orienteze spre aceeași meserie pentru că nu mai este rentabil.

5. Concluzii

În cadrul acestui studiu ne-am propus nu doar analiza modalităților prin care ONG-urile, alături de autoritățile naționale și locale, încearcă să îmbunătățească viața membrilor etniei rome, ci și analiza măsurii în care aceste eforturi sunt percepute la nivelul comunităților de romi. Am fost interesați să identificăm în ce măsură strategiile de schimbare concepute la nivel oficial sunt percepute de către simplii cetățeni de etnie romă ca fiind implementate eficient. În acest scop am comparat informațiile din surse oficiale (site-ul Agenției Naționale pentru Romi), cu cele culese în cadrul a 15 interviuri realizate cu persoane de etnie romă – persoane provenind din medii diferite, cu nivele diferite de educație, cu preocupări diverse.

În ceea ce privește legislația privind drepturile minorității rome, după 1989 au fost promulgate mai multe acte normative în scopul reglementării drepturilor minorităților naționale. Și din perspectiva structurilor oficiale s-au făcut eforturi de a pune la punct o rețea de sprijin a comunităților rome (comisii ministeriale,

birouri județene și experți locali). Din păcate, la nivelul persoanelor intervievate există doar o imagine foarte generală și neclară asupra acestor măsuri. Doar persoanele cu studii universitare și unii lideri ai comunității rome au informații mai specifice, mai utile, mai concrete privind legislația și structurile oficiale care vin în sprijinul comunității lor etnice. În plus, experții locali par a nu fi întotdeauna suficient de bine informați, pregătiți și susținuți pentru rezolvarea problemelor etniei rome.

În ceea ce privește activitatea ONG-urilor, acestea încearcă să lucreze în strânsă legătură cu autoritățile locale și să implementeze proiecte vizând o gamă largă de probleme întâlnite la nivelul comunității rome: educație școlară, formarea și integrarea profesională, integrarea socială, etc. Existența ONG-urilor este destul de cunoscută și printre persoanele intervievate de noi, dar există o eterogenitate a atitudinilor față de aceste organizații non-guvernamentale: unii sunt sceptici în legătură cu scopurile reale urmărite de aceste organizații sau față de eficiența rezultatelor obținute, alții deja raportează o îmbunătățire a vieții lor și o acceptare crescândă a identității lor etnice după implicarea în activitățile organizate de ONG-uri. Mai există și o a treia categorie de persoane: sunt romi care nu cunosc rezultate concrete, deși speră într-un impact pozitiv pe viitor al activității acestor organizații.

Deși cea mai mare parte a eforturilor ONG-urilor și autorităților locale și naționale s-au centrat asupra educației și integrării profesionale a romilor, procentul abandonului școlar și al romilor fără o formare profesională clară rămâne totuși extrem de ridicat (Zidărescu, 2007). Totuși, în cadrul cercetării noastre empirice, s-a observat o tendință a persoanelor intervievate de a aprecia lucrurile ca mergând într-o direcție bună. Mulți participanți declară că au observat o creștere a nivelului școlarității și pregătirii profesionale printre romii mai tineri, deși transpare din unele interviuri o percepție a inutilității unui nivel educațional mai ridicat (studii universitare). În plus, majoritatea persoanelor intervievate declară că ar dori să muncească cinstit pentru a-și asigura lor și familiilor lor un nivel de viață mai ridicat, dar că eforturile lor în acest sens sunt zădărnicate de factori externi, incontrollable (nivel scăzut de educație, boală, familii numeroase). Puține persoane fac referiri, și atunci într-o manieră voalată, la activități ilicite aducătoare de profit.

Nu trebuie scăpate din vedere limitele demersului nostru empiric bazat pe metoda interviului semi-structurat. În primul rând nu avem posibilitatea generalizării datelor culese datorită numărului mic de participanți la studiu și imposibilității de a obține interviuri de la anumite tipuri de subiecți (ca de exemplu de la căldărari sau romi foarte înstăriți). În plus, persoanele care au acceptat să participe la interviuri au afișat o atitudine binevoitoare, cu tendințe puternice de apărare a identității și imaginii etnice. Majoritatea declară că romii

doresc să muncească cinstit, dar sistemul socio-economic și cultural le este defavorabil. Implicarea romilor în activități ilicite este minimalizată, atât ca frecvență, cât și ca gravitate.

Punctele forte ale acestui studiu țin de natura abordării: compararea datelor oficiale cu percepțiile subiective ale unor membri obișnuiți ai comunităților de romi, dar și profunzimea informațiilor culese cu ajutorul interviurilor semi-directive.

În urma demersului nostru, am reușit să identificăm unele succese, dar și să punctăm o serie de probleme care țin de implementarea strategiilor guvernamentale la nivelul comunităților de romi. Astfel, am întâlnit indici ai succesului implementării programelor educaționale mai ales la nivelul învățământului universitar, dar și al implementării programelor legate de integrarea profesională, de asumarea propriei identități etnice sau de campaniile de informare referitoare la legislația privind drepturile minorităților. Totuși, succesul acestor programe pare a fi mai ridicat în comunitățile de romi deschise sau semi-deschise, în timp ce în comunitățile tradiționale eficiența lasă mult de dorit. Credem că obținerea unui sprijin real din partea liderilor tradiționali pentru proiectele ONG-urilor și autorităților locale ar fi extrem de valoros. În plus, o mai bună organizare și instruire a autorităților locale nu ar trebuie neglijată. Cu toate acestea, credem că o evaluare mai clară a impactului proiectelor de intervenție implementate la începutul anilor 2000 se va putea face peste 5-10 ani, având în vedere un eșantion reprezentativ pentru comunitățile de romi.

Abstract: This study aimed at analyzing how the Roma population perceives the efforts of the NGOs, and of the Romanian authorities to improve the life of the Roma people. For that purpose we compared the information from official sources with the data we gathered during 15 semi-structured interviews with Roma people. The main aspects that we investigated regarded the extent to which the Roma people are familiar with the minority rights legislation and with the official structures that were conceived to provide them support. We were also interested in exploring the impact of the educational and professional integration projects implemented by the NGOs and the Romanian authorities. We found signs of success for some educational, professional integration and identity recognition programs. But it seems that the success of these programs is higher for the open and semi-open Roma communities compared to the traditional ones.

Résumé: Le principal objectif de cette étude a visé l'analyse de la manière dont la population d'ethnie romani perçoit et se rapporte aux essais des autorités et des organisations non – gouvernementales d'améliorer la vie des membres de leur communauté. C'est pour cela que l'on a comparé des informations provenant de sources officielles avec des informations obtenues suite à 15 interviews semi-directives réalisées avec des personnes d'ethnie romani. Les principaux aspects insistent surtout sur le fait que les Roms connaissent la législation et les structures officielles que l'on conçoit pour

les aider, et aussi l'évaluation de l'impact des projets éducationnels et professionnels implémentés par les ONG (organisations non -gouvernementales) et par les autorités. Suite à notre démarche, on a identifié quelques indicateurs du succès de l'implémentation de certains programmes éducationnels, d'intégration professionnelle ou visant l'acceptation de l'identité ethnique. On remarque quand même que ces programmes ont plus de succès dans les communautés des Roms ouvertes et semi – ouverts, tandis que dans les communautés traditionnelles, l'efficace laisse à désirer.

Bibliografie

- Constantin, T. (1996). Minoritatea romilor – de la investigații constatative la intervenție socială. În A. Neculau & G. Ferreol (Eds.) *Minoritari, marginali, excluși* (pp. 131–141). Iași: Polirom.
- Constantin, T. (1998). Cauze ale unei posibile schimbări atitudinale. Studiu de caz – expectanțe ale populației majoritare față de etnicii romi. In A. Neculau & G. Ferreol (Eds.). *Psihosociologia schimbării* (pp. 267-288). Iași: Polirom.
- Iacob, Gh. (1996). Structura etnică a României în secolul XX. În A. Neculau & G. Ferreol (Eds.) *Minoritari, marginali, excluși* (pp. 170–181). Iași: Polirom.
- Pons, E. (1999). *Țigani din România. O minoritate în tranziție*. București: Ed. Compania.
- Zidărescu, M. (2007). *Sărăcia în comunitățile de romi din România*. Iași: Ed. Lumen.
- *** Politici publice pentru romi în România 2000-2005: cadrul legislativ, instituții, programe, realizări și perspective, <http://www.anr.gov.ro/site/Biblioteca.html> (20.08.2007)
- *** Raport de activitate – 2005, Agenția Națională pentru Romi, Guvernul României, <http://www.anr.gov.ro/site/Rapoarte.html>
- *** Strategia Guvernului României de îmbunătățire a situației romilor-23 aprilie 2001, http://www.anr.gov.ro/site/Politici_Publice.html
- <http://www.anr.gov.ro>
- <http://www.iccv.ro/romana/studii/online.html>